

УДК 37.018.43:005.963
 JEL classification: I23, M12, M54
[https://doi.org/10.31891/dsim-2025-12\(1\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2025-12(1))

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

БІЛИК Вікторія

доктор економічних наук, професор,
 завідувач кафедри освітнього і соціокультурного менеджменту та соціальної роботи
 Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-1809-0804>
 e-mail: bilyk_v@ukr.net

ЛИСЕНКО-ЗАЙКА Сніжана

керівниця прес-центру,
 Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
<https://orcid.org/0009-0001-2275-9566>
press@vu.edu.edu.ua

МАЗУРЕВ Сергій

здобуач освіти,
 Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
mazurev.serhii524@vu.edu.edu.ua

ПОТЕХІН Максим

здобуач освіти,
 Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Potehin.Maksym@vu.edu.edu.ua

У сучасних умовах реформування системи освіти та зростаючої конкуренції між навчальними закладами питання підвищення ефективності управління стає одним із ключових чинників їхнього розвитку. Освітні установи прагнуть зміцнити свій репутаційний капітал і забезпечити довгострокову конкурентоспроможність, що, у свою чергу, зумовлює підвищення вимог до керівників і науково-педагогічних працівників. Від керівника сучасного закладу освіти очікується не лише наявність управлінських компетенцій, а й здатність до саморозвитку, раціонального розподілу власного часу, ресурсів і потенціалу. У цьому контексті особливого значення набуває самоменеджмент як система самоуправління професійною діяльністю.

Метою дослідження є визначення сутності, структури та специфіки реалізації самоменеджменту керівника закладу освіти в умовах сучасних викликів та трансформацій освітнього середовища. У статті проаналізовано наукові підходи до розуміння поняття «самоменеджмент», представлені у працях українських і зарубіжних дослідників.

У процесі дослідження встановлено, що ефективність управлінської діяльності керівника безпосередньо залежить від рівня сформованості його навичок самоменеджменту, серед яких провідними є планування, постановка цілей, самоконтроль, самомотивація, самоаналіз і розвиток особистої відповідальності. Самоменеджмент розглядається як інтегрована система, що об'єднує планування, визначення пріоритетів, контроль за реалізацією завдань, самодисципліну й особистісне вдосконалення. Вона забезпечує раціональне використання часу, ресурсів, емоційного потенціалу та сприяє досягненню стратегічних і тактичних цілей освітнього закладу.

Застосування ефективних моделей самоменеджменту сприяє підвищенню продуктивності керівників, формуванню їхньої стресостійкості, розвитку навичок адаптації до змін і створенню умов для сталого розвитку освітньої установи. В умовах цифрової трансформації, автономізації навчальних закладів і зростання вимог до якості освіти володіння інструментами самоменеджменту стає необхідною умовою професійного успіху керівника.

Самоменеджмент є невід'ємною складовою управлінської компетентності керівника закладу освіти, що визначає його здатність ефективно організувати власну діяльність, приймати обґрунтовані рішення, раціонально використовувати ресурси й підтримувати результативну команду взаємодію. Розвинені навички самоменеджменту забезпечують гнучкість, адаптивність і стабільний розвиток закладу освіти в умовах постійних трансформацій освітнього середовища.

Ключові слова: керівник закладу освіти, самоменеджмент, ресурси, планування, тайм-менеджмент, моделі самоменеджменту, рефлексія.

SELF-MANAGEMENT OF THE ORGANIZATIONAL ACTIVITIES OF THE HEAD OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION

BILYK Viktoriia, LYSENKO-ZAIKA Snizhana, MAZUREV Serhii, POTEHIN Maksym

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

In the modern context of educational reform and growing competition among educational institutions, improving management efficiency has become one of the key factors in their development. Educational institutions strive to strengthen their reputational capital and ensure long-term competitiveness, which, in turn, increases the demands on managers and academic staff. A modern educational leader is expected not only to possess managerial competencies but also to demonstrate the ability for self-development, rational allocation of time, resources, and personal potential. In this regard, self-management acquires particular significance as a system of self-governance in professional activity.

The purpose of this study is to determine the essence, structure, and specific features of implementing self-management by the head of an educational institution under the conditions of contemporary challenges and educational transformations. The

article analyzes various scientific approaches to understanding the concept of "self-management," presented in the works of Ukrainian and international researchers.

The research findings show that the effectiveness of a leader's managerial activity directly depends on the level of self-management skills, among which the key ones are planning, goal setting, self-control, self-motivation, self-analysis, and personal responsibility. Self-management is considered an integrated system that combines planning, priority setting, task performance control, self-discipline, and personal development. This system ensures the rational use of time, resources, and emotional potential and contributes to achieving the strategic and tactical goals of an educational institution.

The application of effective self-management models enhances managerial productivity, strengthens stress resilience, develops adaptability to change, and creates favorable conditions for sustainable institutional development. In the context of digital transformation, increasing autonomy of educational institutions, and growing quality demands, mastery of self-management tools becomes a necessary condition for professional success.

Self-management is an integral component of an educational leader's managerial competence, determining their ability to effectively organize personal activities, make informed decisions, use resources efficiently, and maintain productive teamwork. Developed self-management skills ensure flexibility, adaptability, and the sustainable development of educational institutions in the constantly changing educational environment.

Keywords: educational institution leader, self-management, resources, planning, time management, self-management models, reflection.

Стаття надійшла до редакції / Received 22.07.2025

Прийнята до друку / Accepted 12.10.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сьогодні всі навчальні заклади намагаються досягти гранично високого рівня конкурентоспроможності і набуття міцного репутаційного капіталу в довгостроковій перспективі. І у зв'язку з цим зрозуміло, що багаторазово збільшуються вимоги до особистості як керівника, так і науково-педагогічного персоналу, які передбачають наявність у них таких професійних та особистісних якостей, які й сприятимуть ефективному та стійкому розвитку закладу освіти, формуванню раціонального цілепокладання в рамках організаційної діяльності та, що дуже важливо, грамотному розподілу власних ресурсів та використання особистого потенціалу у процесі досягнення цілей.

Зміна умов діяльності закладів освіти під впливом процесів, які відбуваються сьогодні в Україні, формує нові вимоги до рівня кваліфікації працівників освіти, їх вміння швидко пристосовуватись до нових обставин, підвищувати свою кваліфікацію та застосовувати інновації у практичній діяльності.

Сучасні умови від керівника закладу освіти вимагають високого рівня індивідуального саморозвитку, який не можливо досягти не вмючи самостійно планувати та організовувати свій робочий день, розставляти пріоритети, визначати найважливіші цілі, а також досягати їх за короткий термін та з найменшими витратами власних зусиль.

На сьогодні зросла потреба у керівниках закладу освіти, які не тільки є досвідченими у своїй науковій, педагогічній, діяльності, а у керівниках якісно нового рівня, що обумовлює необхідність вивчення особливостей самоменеджменту.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню сутності поняття «самоменеджмент» велику увагу приділяли у своїх працях наступні науковці Андрющенко А.А., Бабчинська О.І., Шевченко І.О., Гайдай І.С., Волотовська Т.П., Колпаков В.М., Лукашевич Н.П., Федоришина Л.М., Чкан А.С., І.В. Ганза, Штепа О.С., Купрієвич В., Склярєнко А.О., Поліщук І.І., Ільчук Р.С., Ратушняк О.Г., Кавецький В.В., Лесько О.Й. та багато інших. Проте, незважаючи на те, що проведено багато досліджень, питання щодо організації управлінської діяльності в режимі саморозвитку керівника закладу освіти дана проблематика потребує додаткових досліджень.

ВИДІЛЕННЯ НЕДОСЛІДЖЕНИХ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Незважаючи на зростаючу кількість досліджень, присвячених проблематиці самоменеджменту керівників закладів освіти, окремі аспекти залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, потребують глибокого аналізу такі питання:

- вплив індивідуальних психологічних особливостей на ефективність самоменеджменту;
- роль емоційного інтелекту у процесах саморегуляції та прийняття управлінських рішень;
- цифрові інструменти та технології, що можуть підвищити ефективність самоменеджменту;
- стратегії розвитку навичок самоменеджменту в межах програм професійного зростання;
- вплив організаційної культури та динаміки команди на здатність керівника ефективно реалізовувати самоменеджмент.

Подальші дослідження в цих напрямках є необхідними для створення цілісної, науково обґрунтованої моделі самоменеджменту, адаптованої до сучасного освітнього середовища.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є визначення сутності, структури та особливостей реалізації самоменеджменту керівника закладу освіти в умовах сучасних викликів та трансформацій освітнього середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасні умови функціонування закладів освіти характеризуються динамічними змінами, зростанням вимог до якості управлінської діяльності та необхідністю постійного професійного розвитку керівників. У таких умовах особливий значущості набуває самоменеджмент як здатність керівника ефективно організувати власну діяльність, раціонально використовувати час, ресурси, формувати особисті цілі та досягати їх, зберігаючи професійну ефективність і психологічну стійкість.

Успішна реалізація управлінських функцій керівником освітнього закладу значною мірою залежить від рівня розвитку його навичок самоменеджменту, що включають самопланування, самоконтроль, самомотивацію та саморефлексію. В умовах децентралізації, автономії закладів освіти, цифровізації освіти та високої конкуренції саме ці якості забезпечують керівнику здатність швидко адаптуватися, приймати зважені рішення, ефективно взаємодіяти з колективом та реалізовувати стратегічні цілі закладу.

Однак питання самоменеджменту керівника освітнього закладу ще недостатньо досліджене в контексті сучасних управлінських викликів, що зумовлює необхідність ґрунтовного наукового аналізу цього феномену, розробки практичних рекомендацій щодо його вдосконалення та інтеграції в систему підготовки й підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти.

В табл. 1 наведено узагальнення наукових підходів щодо визначення сутності поняття «самоменеджмент».

Таблиця 1

Узагальнення наукових підходів щодо визначення сутності поняття «самоменеджмент»

Автор	Визначення поняття
К.А. Андрущенко [1]	самостійне управління працівником своєю професійною діяльністю з використанням знань, умінь й навичок, яке спрямовано на розвиток власного інтелектуального потенціалу, а також ефективне його використання на задоволення свої потреб та досягнення загальних цілей організації
О.І. Бабчинська, І.О. Шевченко, І.С. Гайдай[2]	послідовне і цілеспрямоване самостійне використання керівником випробуваних методів і практичних прийомів роботи в повсякденній діяльності для підвищення ефективності виконуваних процедур і операцій, досягнення запланованої мети
Т.П. Волотовська [3]	поступова, систематична і послідовна робота, спрямована на самовдосконалення особистісних якостей, розвиток творчого потенціалу та підвищення ефективності професійної діяльності особистості незалежно від віку та професійної спрямованості
В.М. Колпаков [4]	повсякденне управління своєю психофізіологією, розподіл життєвих сил і енергії в часі й просторі (самоуправління), а також керівний вплив на навколишній світ (самоуправління життєдіяльністю й діяльністю)
М.П. Лукашевич [5]	послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації та саморозвитку свого творчого потенціалу
Л.М. Федоришина, В.І. Камінський [6]	мистецтво управління собою, своїми задатками, здібностями, знаннями, тобто індивідуальним людським капіталом, з метою кращого використання робочого часу, отримання вищої продуктивності, вищого індивідуального заробітку або здобуття вищого статусу на підприємстві, що дає можливість людині відчувати задоволеність та успіх
А.С. Чкан, І.В. Ганза [7]	послідовне та цілеспрямоване використання в повсякденній діяльності ефективних методів роботи, спрямованих на раціоналізацію власних дій, оптимізацію процесу досягнення цілей за умов раціонального використання ресурсів
О.С. Штепа [8]	технологія оптимальної самоорганізації особистості для досягнення значущої для неї мети
В. Купрівич [9]	раціональне, оптимізоване використання особистих навичок, практик, методик, теоретичних розробок з метою усвідомленого управління власною діяльністю, самовизначені та самоконтрольовані дії, кроки, спрямовані на забезпечення ефективності професійної менеджерської діяльності і самовдосконалення особистих якостей.
А.О. Складенко [10]	усвідомлене, цілеспрямоване застосування випробуваних наукою та практикою управлінських знань, задля оптимального використання задатків, часу та ресурсів з метою максимального розкриття власних здібностей і досягнення професійного та особистого успіху
Поліщук І. І., Лільчук Р. С. [11]	самоорганізація, уміння ефективно організувати процес управління і раціонально використовувати робочий час для успішної професійної діяльності і вільний час для особистих і сімейних потреб
О. Г. Ратушняк, В. В. Кавецький, О. Й. Лесько[12]	здатність управляти собою, своїми потенційними можливостями, здібностями, знаннями, з метою ефективного використання робочого часу, досягання поставлених цілей найкоротшим шляхом, отримання суспільного визнання, вищої продуктивності в роботі, особистому житті, отримання більшого заробітку, що дає можливість відчувати себе гармонічною людиною в навколишньому світі.

Джерело: розроблено авторами на основі [1-12].

Отже, дослідивши наукові підходи щодо визначення сутності поняття «самоменеджмент» можна стверджувати, що основна мета самоменеджменту полягає у тому, щоб якнайбільше використовувати власні здібності, свідомо управляти плином свого життя та бути адаптивним до впливу зовнішніх обставин.

Для розуміння змісту, технологій і динаміки процесу самоменеджменту необхідно виокремити його функції. Науковці виокремлюють наступні дві групи підходів до класифікації функцій самоменеджменту.

На рис. 1 наведено класифікацію функцій самоменеджменту.

Рис.1. Класифікації функцій самоменеджменту

Згідно класичного підходу виділяють наступні функції самоменеджменту:

- планування (розроблення плану на різні періоди та їх альтернативи);
- організація (забезпечення ресурсів, навичок і компетенцій);
- мотивація (вибір і застосування методів самотивації);
- ухвалення рішень і виконання завдань (організація розпорядку дня, робочого процесу для реалізації поставлених завдань);
- контроль (самоконтроль і коригування планів).

Самоменеджмент керівника закладу освіти - це не просто сукупність навичок, а цілісна система, яка дозволяє ефективно управляти собою, своїм часом, ресурсами та емоціями для досягнення поставлених цілей. Його можна розбити на декілька ключових складових, які працюють разом. На рис. 2 наведено складові самоменеджменту керівника закладу освіти.

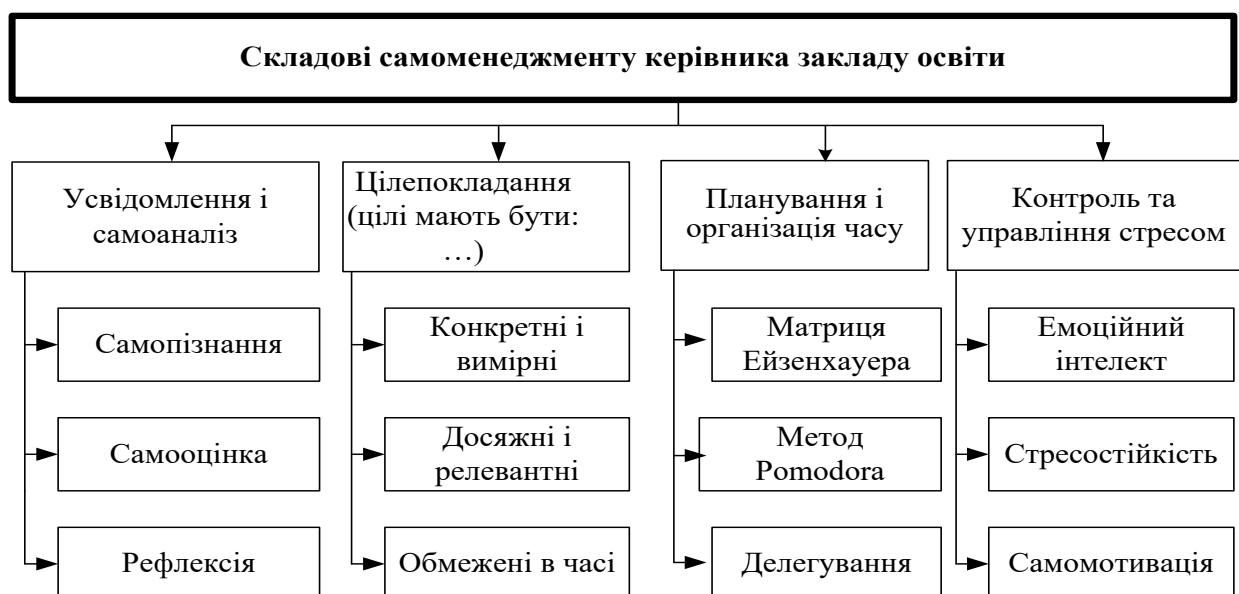

Рис. 2. Складові самоменеджменту керівника закладу освіти

Усвідомлення та самоаналіз - це фундамент, з якого все починається. Оскільки для того щоб управляти собою необхідно перш за все для себе з'ясувати хто ти є, розуміти свої сильні і слабкі сторони, цінності, мотивацію та звички. Ця складова включає:

- самопізнання має суттєві відмінності від інтроспекції: процес самопізнання значно складніший і триваліший, ніж звичайні процеси інтроспекції; до самопізнання належать дані самоспостереження, але лише як первинний матеріал, що акумулюється і підлягає обробці; інформацію про себе людина отримує не

лише через самоспостереження, а й від зовнішніх джерел - об'єктивних результатів своєї поведінки, відношення до неї інших людей тощо [11];

- самооцінка керівника закладу освіти тісно пов'язана з його самопізнанням. Самооцінка - це самовизначення керівника через зіставлення себе і своїх можливостей, сили, факторів впливу, вимог, нормами прийнятими в суспільстві;

- рефлексія - це процес самоаналізу та осмислення власних думок, дій, знань чи досвіду, який може бути застосований у різних сферах, зокрема у філософії, психології, педагогіці та програмуванні. Вона дозволяє критично оцінити себе та свої дії, покращити навчальний процес та розвивати критичне мислення. Для керівника закладу освіти рефлексія це постійний аналіз своїх дій та наслідків, які можуть бути як позитивні так і негативні.

Цілепокладання - це один з ключових елементів успіху в управлінні закладом освіти, оскільки дозволяє зрозуміти, що потрібно зробити для досягнення мети, та підвищує мотивацію і ефективність. Важливо, щоб цілі були: конкретними і вимірними: досяжними та релевантними і обов'язково обмеженими в часі. Цілі мають бути реальними і відповідати правильно обраним пріоритетам.

Планування та організація часу це процес ефективного розподілу часу для досягнення цілей, що включає встановлення пріоритетів, делегування завдань, використання інструментів та технік управління часом для підвищення продуктивності та балансування роботи й особистого життя. При плануванні та організації свого часу керівник закладу освіти може використовувати наступні техніки: матриця Ейзенхауера (розподіл завдань за пріоритетністю); метод Pomodoro (робота короткими інтервалами з перервами); метод GTD (система організації завдань); тимчасові блоки (виділення конкретного часу на певні типи завдань).

Контроль та управління стресом полягає в формуванні ефективного самоменеджменту керівника закладу освіти, особливо зараз, під час повномасштабної війни в Україні, неможливий без вміння контролювати свої емоції та реакції на зовнішні обставини. Ці складові допомагають підтримувати баланс і продуктивність навіть у складних ситуаціях, що включає: емоційний інтелект (вміння розпізнавати, розуміти та керувати своїми емоціями та емоціями інших); стресостійкість (розвиток навичок, які допомагають справлятися з напругою та уникати вигорання); самомотивація (здатність підтримувати ентузіазм і рух до мети, навіть коли це здається складним).

Усвідомлення допомагає визначити цілі, що стають основою для планування, а контроль та управління стресом дозволяють залишатися на правильному шляху, незважаючи на перешкоди. Розвиваючи кожну з них, створюється міцна основа для свого особистісного та професійного зростання.

Робота керівника закладу освіти - це особливий вид діяльності, який має свої специфічні ознаки, оскільки є одним із напрямів соціального управління.

Дослідження показали, що більшість керівників закладів освіти використовують елементи самоменеджменту в робочому часі.

На практиці планування роботи керівника закладу освіти поділяють на три типи: перспективне планування, річне та поточне. В табл. 2 наведено типи планування роботи керівника закладу освіти.

Таблиця 2

Типи планування роботи керівника закладу освіти

Тип планування	Строк дії плану	Мета	Особливості
Перспективний	3-5 років	Визначення стратегії розвитку закладу освіти цілеспрямована діяльність, прогнозування проблем та напрямків удосконалення	Передбачає аналіз роботи за попередній період, визначення головних завдань, розробку напрямків розвитку навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи та матеріально-технічної бази
Річний	1 рік	Визначення основних завдань трудового колективу на наступний навчальний рік	План складається з участю всього трудового колективу наприкінці навчального року і охоплює ключові аспекти роботи закладу освіти
Поточний	Тиждень, місяць, квартал, семестр	Конкретизація завдань річного плану на коротші періоди (тиждень, місяць, чверті, семетри)	На підставі загального поточного плану закладу освіти складаються план роботи кожного члена трудового колективу

На рис. 3 наведено систему планування роботи керівника закладу освіти.

На підставі проведених досліджень, маємо змогу сформулювати модель самоменеджменту керівника закладу освіти. Модель самоменеджменту - це система практик і технік, спрямованих на ефективне управління собою, своїм часом та ресурсами для досягнення особистих та професійних цілей. Вона включає планування, визначення пріоритетів, самодисципліну та розвиток навичок для покращення продуктивності та якості життя. Моделі самоменеджменту допомагають підвищити самоорганізацію та досягти максимального використання власних можливостей.

Ключові елементи моделі самоменеджменту:

- планування: включає постановку цілей, визначення кроків та розробку стратегій для їх досягнення;

- управління часом: техніки ефективного використання часу, наприклад, тайм-менеджмент, допомагають уникнути поспіху та стресу;
- визначення пріоритетів: вміння відрізнити важливе від термінового для фокусування на ключових завданнях;
- самодисципліна та мотивація: розвиток внутрішньої дисципліни та підтримка мотивації для подолання перешкод;
- саморозвиток: постійне вдосконалення навичок та знань для досягнення кращих результатів.
- самоорганізація: здатність організувати свою роботу та життєдіяльність для максимальної продуктивності.

Отже, для удосконалення самоменеджменту керівників закладів освіти доцільно впроваджувати тренінгові програми, менторство, супервізію та регулярну самооцінку, що сприятиме формуванню навичок самоуправління як елемента професійного зростання.

Рис. 3. Система планування роботи керівника закладу освіти

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, самоменеджмент є важливою складовою професійної діяльності керівника закладу освіти, що забезпечує його здатність ефективно організувати власну працю, приймати управлінські рішення, оптимально використовувати час та ресурси в умовах постійних змін освітнього середовища. В умовах сучасних викликів - таких як цифровізація освіти, автономія закладів освіти, зростання вимог до якості освіти - розвинені навички самоменеджменту стають критично необхідними для забезпечення сталого розвитку закладу освіти, ефективної комунікації за учасниками освітнього процесу та підтримки командної роботи.

Література

1. Андрущенко К.А. Теоретичні аспекти самоменеджменту: умови виникнення і розвитку / К.А. Андрущенко // Ефективна економіка. - 2010. - № 7. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=258>
2. Перспективи розвитку самоменеджменту в Україні / [О.І. Бабчинська, І.О. Шевченко, І.С. Гайдай] [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Economics/5_120673.doc.htm
3. Волотовська Т.П. Самоменеджмент керівника загальноосвітнього навчального закладу як основа його самоосвітньої діяльності / Т.П. Волотовська // Теорія та методика управління освітою. - 2015. - № 2 (16). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: file:///C:/Users/www/Downloads/tmuo_2015_2_20%20(1).pdf
4. Колпаков В.М. Проблеми самоменеджменту людини / В.М. Колпаков [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11kolspp.pdf>

5. Лукашевич Н.П. Теория и практика самоменеджмента: [учеб. пособ.] / Н.П. Лукашевич. - 2-е изд., испр. - К.: МАУП, 2002. - 360 с.
6. Федоришина Л.М. Самоменеджмент як мистецтво управління індивідуальним людським капіталом / Л.М. Федоришина, В.І. Камінський // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2016. - Вип. 10. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/111.pdf>
7. Чкан А.С. Самоменеджмент як головний інструмент системи мотиваційного менеджменту на підприємстві / А.С. Чкан, І.В. Ганза // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки). - 2014. - № 1. - С. 261-266.
8. Штепа О.С. Самоменеджмент: процесуальна та диспозиційна характеристика / О.С. Штепа // Соціогуманітарні проблеми людини. - 2010. - № 4. - С. 224-235.
9. Купрієвич В. Самоменеджмент в діяльності керівника сучасного закладу професійної освіти / В.Купрієвич// Післядипломна освіта в Україні. - 2022. Випуск 1. - С. 88-90
10. Склярєнко А.О. Аналіз підходів до визначення змісту поняття самоменеджменту / А.О. Склярєнко // Інноваційна педагогіка. Випуск 10. Т.3.- 2019. - С. 80-84.
11. Ратушняк, О. Г. Самоменеджмент : навч. пос. / О. Г. Ратушняк, О. Г. Лялюк. - Вінниця : ВНТУ, 2021. - 170 с.
12. Ратушняк О.Г. Самоменеджмент як основа складова в роботі операційного менеджера / О.Г. Ратушняк, В.В. Кавецький, О.Й. Лєсько // Ефективна економіка №1, 2022. - С. 1-8.
13. Момот М.А. Науково-психологічний погляд на феномен самопізнання / М.А. Момот // Спеціальні та галузеві соціології. - 2023. - Випуск 48. - С. 55-59.
14. Чобіток В. І., Морозова О. О. Формування системи управління людським капіталом на підприємствах торгівлі в цифровому середовищі: теоретичні аспекти. *Вчені записки*. 2024. № 35(2). С. 165–176.

References

1. Andryushchenko K.A. Teoretychni aspekty samomenedzhmentu: umovy vynyknennya i rozvytku / K.A. Andryushchenko // Efektyvna ekonomika. - 2010. - № 7. - [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=258>
2. Perspektyvy rozvytku samomenedzhmentu v Ukraini / [O.I. Babchyn's'ka, I.O. Shevchenko, I.S. Hayday] [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Economics/5_120673.doc.htm
3. Volotov's'ka T.P. Samomenedzhment kerivnyka zahal'noosvitn'oho navchal'noho zakladu yak osnova yoho samoosvitn'oyi diyal'nosti / T.P. Volotov's'ka // Teoriya ta metodyka upravlinnya osvityou. - 2015. - № 2 (16). - [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: [file:///C:/Users/www/Downloads/ttmuo_2015_2_20%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/www/Downloads/ttmuo_2015_2_20%20(1).pdf)
4. Kolpakov V.M. Problemy samomenedzhmentu lyudyny / V.M. Kolpakov [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11kolspp.pdf>
5. Lukashevych N.P. Teoryya y praktyka samomenedzhmenta: [ucheb. posob.] / N.P. Lukashevych. - 2-e yzd., yspr. - K.: MAUP, 2002. - 360 s.
6. Fedoryshyna L.M. Samomenedzhment yak mystetstvo upravlinnya indyvidual'nym lyud's'kym kapitalom / L.M. Fedoryshyna, V.I. Kamins'kyy // Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky. - 2016. - Vyp. 10. - [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/111.pdf>
7. Chkan A.S. Samomenedzhment yak holovnyy instrument systemy motyvatsiynoho menedzhmentu na pidpryyemstvi / A.S. Chkan, I.V. Hanza // Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (Ekonomichni nauky). - 2014. - № 1. - S. 261-266.
8. Shtepa O.S. Samomenedzhment: protsesual'na ta dyspozytsiyna kharakterystyka / O.S. Shtepa // Sotsiohumanitarni problemy lyudyny. - 2010. - № 4. - S. 224-235.
9. Kupriyevych V. Samomenedzhment v diyal'nosti kerivnyka suchasnoho zakladu profesiynoyi osvity / V.Kupriyevych// Pisl'yadyplomna osvita v Ukraini. - 2022. Vypusk 1. - S. 88-90
10. Sklyarenko A.O. Analiz pidkhodiv do vyznachennya zmistu ponyattya samomenedzhmentu / A.O. Sklyarenko // Innovatsiynna pedahohika. Vypusk 10. T.3.- 2019. - S. 80-84.
11. Ratushnyak, O. H. Samomenedzhment : navch. pos. / O. H. Ratushnyak, O. H. Lyalyuk. - Vinnytsya : VNTU, 2021
12. Ratushnyak O.H. Samomenedzhment yak osnova skladova v roboti operatsiynoho menedzhera / O.H. Ratushnyak, V.V. Kavets'kyy, O.Y. Les'ko // Efektyvna ekonomika №1, 2022. - S. 1-8.
13. Momot M.A. Naukovo-psykholohichnyy pohlyad na fenomen samopiznannya / M.A. Momot // Spetsial'ni ta haluzevi sotsiolohiyi. - 2023. - Vypusk 48. - S. 55-59
14. Chobitok V. I., Morozova O. O. Formuvannia systemy upravlinnia liud's'kym kapitalom na pidpryyemstvakh torhivli v tsyfrovomu sere dovys'chi: teoretychni aspekty. *Vcheni zapysky*. 2024. № 35(2). S. 165–176.